

آیت‌الله اعرافی در کنگره میرزای نائینی در عراق

مراجع قم و نجف، همچون نائینی‌ها سد نفوذناپذیر در برابر طمع مستکبران

مدیر حوزه‌های علمیه گفت: نائینی بارها در برابر انگلیسی‌ها ایستاد و هرگاه استقلال اسلام و عزت امت در خطر بود، علمای بزرگ نجف، قم و سایر حوزه‌های جهان اسلام جان و توان خود را سپر دفاع قرار می‌دادند. امروز نیز مراجع عالی‌قدر ما در نجف و قم، سد محکمی در برابر هجوم مستکبران به عراق، ایران و جهان اسلام هستند.

به گزارش خبرگزاری حوزه از عراق، آیت‌الله اعرافی پنج‌شنبه ۶ آذر در کنگره بین‌المللی میرزای نائینی در نجف اشرف که در تالار علوی مجتمع علوی‌شهر این شهر مقدس و با حضور شخصیت‌های علمی حوزوی برگزار گردید، شاخصه‌های بزرگ شخصیت میرزای نائینی و نقش علمی، اجتماعی و سیاسی ایشان را تبیین نمود و بر جایگاه ممتاز او در تاریخ حوزه‌های علمیه تأکید ورزید.

مدیر حوزه‌های علمیه پس از خوشامدگویی به حاضران و میهمانان کنگره و علما، فضلا و نیز نمایندگان بیوت مراجع عظام تقلید در نجف اشرف و قم و نیز بیت امام راحل رحمه‌الله، و دفتر رهبر معظم انقلاب اسلامی و بیت آیت‌الله‌العظمی سیستانی و دفاتر ایشان در نجف و قم و به‌ویژه عتبه مقدسه علویه و عتبه مقدسه حسینیه و دبیرکل کنگره و اعلام بیت آیت‌الله نائینی و تمام شرکت‌کنندگان در کنگره و تشکر ویژه از حمایت‌های حضرت آیت‌الله سیستانی در برگزاری این کنگره، بر این نکته تأکید کرد که برگزاری این قبیل کنگره‌ها، علاوه بر تجلیل و آشنایی با شخصیت‌های بزرگ حوزوی و شخصیت‌های فکر و اصلاح در تاریخ اسلام و شیعه، به معرفی حوزه علمیه به جهانیان و نسل جدید و دانشگاه‌ها خواهد انجامید.

وی بیان داشت: علاوه بر این، پایه‌های هویت اسلامی و حوزوی را در حوزه و در جامعه علمی، مستحکم‌تر خواهد ساخت. همچنین الهام‌بخش نسل‌های نو حوزویان خواهد بود؛ چراکه آنان را با مجاهدت‌های اعلام حوزه در ساحت‌های علم و جهاد اجتماعی و سیاسی آشنا خواهد ساخت و همچون چراغی روشن فراره حوزویان به سوی آینده‌ای روشن خواهد بود.

آیت‌الله اعرافی در ادامه سخنرانی خود، به تبیین سه محور اساسی درباره این شخصیت ارزشمند پرداخت.

محور نخست:

نبوغ میرزای نائینی و شخصیت علمی و فکری ایشان

آیت‌الله اعرافی در تبیین محور نخست، در قالب دوازده نکته زیر، به جامعیت علمی، شخصیتی و نبوغ علمی ایشان اشاره کرد:

مدیر حوزه‌های علمیه در نکته اول گفت: مرحوم نائینی رحمه‌الله دارای حافظه‌ای نیرومند و هوشی سرشار بود. قلمی استوار به زبان عربی و سبکی فصیح و روان، هم در عربی و هم در فارسی داشت. در کنار این توانایی‌ها، مهارت و شایستگی فراوانی نیز در تربیت شاگردان و رسیدگی به وضعیت علمی و معنوی آنان داشت. او نسلی از شاگردان نابغه و ممتاز را پرورش داد؛ شاگردانی که به‌خوبی اندیشه‌های او را منتقل کردند و مراجع و علما در نجف و دیگر حوزه‌های علمیه در کشورهای اسلامی و ایران از آنان تأثیر پذیرفتند. به‌این‌ترتیب می‌بینیم که در شخصیت فکری مرحوم نائینی رحمه‌الله، مجموعه‌ای از ویژگی‌های ممتاز فردی گرد آمده بود؛ از نبوغ، هوش و حافظه استثنایی گرفته تا مهارت‌های گوناگون علمی و عملی. افزون بر توانایی‌های ذاتی، او از ویژگی‌های اکتسابی نیز بهره‌مند بود و با تلاش پیگیر، کوشش فراوان و کار مستمر، به جایگاه علمی و فکری بلند خود دست یافته بود.

مرحوم نائینی اندیشه خود را به روی اندیشه جهانی گشود

وی ادامه داد: نائینی به عنوان شخصیتی که درکی عمیق از زمانه خود داشت، شناخته شده است. او در نیمه دوم قرن نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم زندگی می‌کرد؛ دورانی که در آن طوفان تحولات فکری و فرهنگی و سیاسی جهان غرب رادرنوردید و در جهان اسلام و عرب و منطقه، به ظهور جریان‌های غربی و نیز بروز و ظهور جریان‌های انحرافی و پدیدار شدن موج‌های استعمار قدیم و جدید انجامید. با این‌همه، نائینی در گوشه‌ای از نجف یا سامرا منزوی نماند، بلکه اندیشه خود را به روی اندیشه جهانی گشود، ابعاد گوناگون حوادث را درک کرد و سرآمد دوران خویش بود. او مسیرهای تحول را می‌فهمید و با رهبری عاقلانه با آن‌ها مواجه می‌شد؛ پس میان علم و عمل، و میان نظریه و میدان، و میان شناخت نسبت به تراث و سنت با شناخت موضوعات نوپدید در سطح اجتماعی، جهانی و تمدنی جمع کرد.

مدیر حوزه‌های علمیه بیان داشت: مرحوم علامه نائینی رحمه‌الله از ژرفای فکری و گستره‌ای کم‌نظیر در دانش برخوردار بود. او میان فقه و اصول، کلام، قرآن، حدیث، اخلاق و اندیشه سیاسی اسلامی جمع کرده بود. پژوهش‌ها و دستاوردهای او نشان می‌دهد که به قله‌های دانش رسیده و افق‌های فکری‌اش در عرصه‌های گوناگون علمی گسترده بوده است. این جامعیت و توانایی دربرگرفتن حوزه‌های مختلف معرفتی از ویژگی‌های برجسته و ممتاز او به شمار می‌آید.

آیت‌الله اعرافی افزود: محقق نائینی مکتب‌های فکری و روش‌های علمی رایج در حوزه‌های بزرگ زمان خود را- در اصفهان، سامرا، کربلا و نجف - درک و تجربه کرد و از مدارس متنوع آن‌ها بهره‌مند شد. وی در هر یک از این مراکز علمی شخصیتی ممتاز و اثرگذار بود، به‌ویژه در سال‌های پایانی عمر شریفش که اقامت او در نجف اشرف به نقطه آغاز تحولی در اندیشه اصولی و فقه سیاسی تبدیل شد و موجب شکوفایی علمی حوزه و انتشار اندیشه‌ها و آثار ارزشمند او گشت. و این نیز بُعد دیگری از جامعیت و شمول علمی، فقهی و اجتماعی اوست.

جمع میان سلامت بنیادهای علمی و جسارت معاصرت

استاد حوزه علمیه قم بیان کرد: از ویژگی‌های برجسته سیره علمی او این بود که در تراث اصیل اجتهادی حوزه‌ها تسلط کامل داشت و بر روش تاریخی حوزه در بحث و تحقیق پایبند بود؛ حتی به اندازه سر سوزنی از آن فاصله نگرفت، بلکه آن را ژرف‌تر و گسترده‌تر ساخت. با وجود این پایبندی و وفاداری به میراث، او در عین‌حال نگاهی سازنده به تحولات فکری جدید داشت؛ از این‌رو نمونه‌ای شایسته در جمع میان اصالت و معاصرت به شمار می‌رفت. او هرگز از حدود روش‌های معتبر در فقه و اصول فراتر نمی‌رفت، اما در عین‌حال در مسائل فکری نوپدید دست به نوآوری و بنیان‌گذاری می‌زد. هر کس در اندیشه‌ورزان مسلمان سده‌های اخیر تأمل کند، می‌بیند که برخی از آنان تنها در محدوده میراث متوقف شدند و

گوش خود را به پرسش‌های جدید نسپردند؛ گروهی دیگر کاملاً در فکر مدرن غرق شدند و از اصول فاصله گرفتند و دچار انحراف شدند. اما نائینی در نقطه توازن میان این دو رویکرد قرار داشت؛ او میان سلامت بنیادهای علمی و جسارت معاصرت جمع کرده بود. مدیر حوزه‌های علمیه اظهار کرد: از جلوه‌های دیگر گستره فکری و جامعیت او، این بود که میان تولید فکری و معرفتی از یک‌سو، و نقش‌میدانی، عملی و پیش‌برنده در عرصه فعالیت اجتماعی و سیاسی از سوی دیگر، جمع کرد. او در بُعد علمی در اوج قرار داشت و در عین حال از وظیفه خود به عنوان یک عالم دینی در هدایت جامعه و حضور در میدان چالش‌های عملی غفلت نمی‌کرد. به این ترتیب، او نمونه‌ای روشن از جمع میان عمل و نظر، و میان نظریه و میدان بود.

وی گفت: این محقق بزرگ، اندیشه‌ها و مکتب علمی‌اش با سرعتی قابل توجه انتشار یافت و پس از استادش، آخوند خراسانی، دیدگاه‌های او در حوزه‌های علمیه گسترش پیدا کرد و درباره آن میان موافقان و منتقدان دیدگاه‌های گوناگونی شکل گرفت. امام خمینی رحمه‌الله، با اینکه در نقد برخی آرای علمی او درنگ نکرد، اما همواره ارادت و تقدیر عمیق خود را نسبت به او ابراز می‌کرد، و این خود نشان‌دهنده جایگاه بلند علمی نائینی است. تا امروز، تقریباً هیچ درس خارج فقه و اصولی در نجف و قم یافت نمی‌شود مگر آنکه نام نائینی و نظرات او در آن برده شود؛ او همچون خورشیدی در آسمان دانش است که استادان و طلاب از نور او بهره می‌برند و از اندیشه او روح اجتهاد و نوآوری را الهام می‌گیرند.

اصول نائینی نظامی یکپارچه از قواعد و تحلیل‌هاست

آیت‌الله اعرافی خاطرنشان کرد: علم اصول با مرحوم میرزای نائینی مرحله‌ای بزرگ از تحول را پشت‌سر گذاشت. با اینکه تلاش‌های محققان بزرگی همچون وحید بهبهانی، شیخ انصاری و آخوند خراسانی نقش اساسی در رشد علم اصول داشت، اما نائینی به این دانش، پختگی و غنای جدیدی بخشید و مرحله‌ای علمی و پیشرفته

را در آن بنیان گذاشت. اصول نائینی نظامی یکپارچه از قواعد و تحلیل‌هاست که درگیرکننده دیدگاه‌های دقیق روش‌شناختی و نیز پژوهش‌های زبانی، فلسفی و کلامی است و پایه‌ای محکم برای فهم متون دینی، قرآن و سنت به شمار می‌آید. - پژوهش‌ها و آثار او در نجف و دیگر حوزه‌های علمیه به سرعت منتشر شد.

وی بیان داشت: بدیهی است که علم اصول فقه در اندیشه اسلامی - به‌ویژه در مکتب اهل‌بیت علیهم‌السلام و حوزه‌های علمیه - از ژرف‌ترین دانش‌های بشری در تفسیر منابع و متون دینی است و جایگاه برجسته‌ای در کنار مکاتب پیشرفته هرمنوتیک و علوم زبانی و فلسفه زبان در عصر جدید دارد. مدرسه اصولی نائینی در این عرصه گسترده، ویژگی‌ها و امتیازهایی مهم دارد که پیش‌تر به آنها اشاره شد؛ از جمله، جمع میان دقت و تحلیل و تعمیق از یک سو، و پایبندی به فهم عرفی و ارتکاز عقلایی و سلاست و روانی از سوی دیگر. افزون بر این‌ها، نوآوری‌ها و ابتکارات علمی او بسیار است؛ که پرداختن تفصیلی به همه آنها ممکن نیست، اما می‌توان به برخی نمونه‌ها و محورهای مهم اشاره کرد، از جمله: تعریف علم اصول، مسئله ترتب، بحث متمم جعل، اطلاق مقامی، فرق قضیه حقیقیه و خارجیجه، بحث کاشفیت و طریقت در امارات، اقسام حکومت و ورود، تعارض و تراحم، و بحث اجتماع امر و نهی.

مدیر حوزه‌های علمیه بیان کرد: محقق نائینی با وجود شهرت فراوان در عرصه اصول فقه، در حوزه فقه نیز نبوغ و خلاقیتی ویژه داشت و مکتبی فقهی پدید آورد. او در مسائل متعددی نوآوری‌های ماندگار از خود به جای گذاشت که اشاره به برخی از آنها شایسته است، همچون: تبویب فقه، تقسیم‌های بدیع در عقود و انواع آن، رابطه فقه و قانون، حدود اختیارات و ولایت فقیه، نقش امت و مردم در حکومت، نظامات اجتماعی، فقه القرآن و بهره‌گیری دقیق از آیات، و تبیین حقیقت حکم و حق.

محقق نائینی؛ صاحب مکتب در اندیشه سیاسی اسلامی

آیت‌الله اعرافی با بیان این که محقق نائینی، با آنکه در فقه و

اصول دارای اندیشه‌ای ژرف و ابتکارات فراوان بود گفت: ایشان صاحب مکتبی در اندیشه سیاسی اسلامی نیز به شمار می‌رفت؛ چنان‌که این امر در کتاب «تنبيه‌الأمة» و همچنین در رساله‌ها و مقالات او به‌خوبی آشکار است.

در این آثار، دیدگاه روشمند او درباره نظام سیاسی در اسلام به‌روشنی جلوه دارد. از مهم‌ترین ویژگی‌های فکری او - چنان‌که رهبر معظم انقلاب در سخنرانی ارزشمند خود برای این کنگره به آن اشاره کردند - تأکید او بر بعد سیاسی در اندیشه اسلامی و تلاش گسترده‌اش برای کشف مکتب سیاسی اسلام است. او همچنین بر صلاحیت فقیه در اداره جامعه تأکید می‌کرد و در عین حال، در نظریه سیاسی خود بر اختیارات امت و آزادی مردم در اظهار نظر و حق نظارت آنان بر حکومت پای می‌فشرد. و نیز نظریه‌پردازی او درباره حکومت مشروطه، بر این اساس استوار بود که حکومت مشروطه را بر حکومت استبدادی ترجیح می‌دهد، در زمانی که امکان اجرای ولایت فقیه در حکومت استبدادی فراهم نباشد.

وی یادآور شد: با دقت در افکار و آثار نائینی به وضوح می‌توان دید که او به وجود نظام‌ها و ساختارها در اندیشه و فقه اسلامی باور داشت و بر همین اساس می‌کوشید این نظام‌ها را از قرآن و سنت استخراج کند و بر بنیاد اصول اسلامی و روش اجتهادی، الگوهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را بازسازی و صورت‌بندی کند.

مدیر حوزه‌های علمیه در این بخش از سخنان خود در دوازدهمین نکته خود گفت: به همین ترتیب مشاهده می‌کنیم که محقق نائینی رحمه‌الله اسلام را دینی تمدن‌ساز می‌دانست؛ دینی که دارای عناصر ثابت و متغیر است، زندگی را هدایت می‌کند و همگام با نیازهای عصر پیش می‌رود. این دیدگاه در برابر نظریه‌ای قرار می‌گیرد که هویت تمدنی دین و اسلام را انکار می‌کند. تأکید نائینی بر تمدنی بودن اسلام بر نظریه‌ای معتدل و متوازن استوار بود. اجتماع این دوازده ویژگی در شخصیت او بود که وی را از هم‌روزگاران‌ش متمایز ساخت.

محور دوم:

بُعد اجتماعی و سیاسی زندگانی میرزای نائینی

آیت‌الله اعرافی در این محور به چند نکته از زندگی سیاسی میرزای نائینی اشاره کرد:

۱. نائینی پس از جنگ جهانی اول در دورانی زندگی کرد که در آن دولت عثمانی فروپاشید و جهان اسلام به‌طور واقعی دچار تشتت و پراکندگی شد. او بر تحولات غرب در قرن نوزدهم و بیستم میلادی آگاهی یافت، یورش اندیشه‌های غربی و نابسامانی‌های جهان اسلام و شرایط آن را به‌درستی شناخت، و از واقعیت جهان عرب و اسلام و پیچیدگی‌های آن باخبر شد. در این عرصه، این مرجع بزرگ و عالم جلیل نه راه آسایش و انزوا را برگزید، بلکه در متن میدان و مرکز نبرد قرار داشت و نقشی‌آفرین جدی بود. این همان سیره درخشان مرحوم نائینی است.

۲. بر پایه همین رویکرد، او در جنبش‌ها و نهضت‌های معاصر نقش‌آفرینی فعال داشت، به‌ویژه در موارد زیر:

-نخست: نهضت تنباکو، به‌عنوان مشاور عالی میرزای شیرازی بزرگ.

ادامه در صفحه بعد